

6. НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА

Власт и политика

Средњошколски ниво образовања

Модел политичког циклуса Решавање проблема у демократској заједници

6. 1 „Наш најхитнији проблем је ...”

Дискусија о утврђивању политичког програма

6. 2 Политика – како демократска заједница решава своје проблеме

Модел политичког циклуса

6. 3 Примена модела политичког циклуса

Истраживачки задатак

6. 4 Како можемо учествовати?

Политички циклус као алат за политичко учешће

6. 5 Повратне информације (изборно)

6. НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА Власт и политика**Модел политичког циклуса****Решавање проблема у демократској заједници****Увод за наставнике****Две димензије политике**

Политика, према класичној дефиницији Макса Вебера, има две димензије: она је, с једне стране, тежња и борба за моћ, а с друге, снажно и лагано, „бушење тврдих дасака са страшћу и мером истовремено.”¹⁵ Ово поређење симболизује покушај решавања политичких проблема. Те проблеме треба решавати због тога што су хитни и утичу на друштво у целини, па су због тога сложени и тешки.

У овој наставној јединици основна тема је како се „бушење тврдих дасака“ одвија и како грађани који желе да учествују у демократији могу учествовати у доношењу одлука о томе који проблеми заслужују првенство и који су најбољи начини њиховог решавања.

Модел политичког циклуса

Ученици уче како да употребе алат којим се описују и најлакше разумеју процеси доношења политичких одлука – модел политичког циклуса (видети радни материјал за ученике 6.1). Политика је процес дефинисања проблема, а затим расправљања о њима и избора и спровођења најбољих решења. Јавно мњење и реакције личности и група чији су интереси у питању указују да ли ће изабрана решења бити најбољи одговор на њихове проблеме и бити прихваћена. Ако је покушај решавања проблема успео, завршен је политички циклус (крај одређене политике); ако није успео, циклус почиње изнова. У неким случајевима, решавање једног проблема ствара нове проблеме које је сада потребно решавати у новом политичком циклусу.

Модел политичког циклуса наглашава важне видове политичког одлучивања у демократским системима:

- хеуристички (конструктивистички) концепт политичких проблема и заједничко добро;
- компетитивно окружење; у плуралистичким друштвима, политички аргументи су често повезани са интересима;
- политичко одлучивање као процес колективног учења; непостојање свезнајућих играча (као што су вође или странке са идеологијом спаса);
- снажан утицај јавног мњења и медијског извештавања; могућност да грађани и интересне групе интервенишу и учествују.

Како модел функционише – шта показује, а шта изоставља

Политички циклус је модел – нацрт који функционише као географска карта. Он показује много тога и пружа логику разумевања. Модели се често користе у образовању и науци јер без њих бисмо јако мало тога разумели у овом сложеном свету.

¹⁵ Maks Weber, *Politik als Beruf*, Reclam: Stuttgart, 1997, стр. 82.

Приручник за ученике садржи материјале који су организовани као модели: радни материјал за ученике:

1.2 Три опције које обликују нашу будућност;

3.4 Како се демократски политички систем односи према разноликости и плурализму?

3.5 Појам заједничког добра;

3.6 Мапа друштвених подела и политичких странака;

Мапа никада није у потпуности одраз предела који представља – мапа много тога приказује, али само због тога што много тога и изоставља. Мапу која би све приказивала не би нико разумео јер би била превише компликована. Исто важи и за моделе као што је политички циклус. Ни овај модел не би требало да поистовећујемо са стварношћу. Његов фокус је процес политичког одлучивања – „полагано бушење тврдих дасака“ – а мање пажње посвећује другој димензији политике, тежњи и борби за остваривање моћи и утицаја.¹⁶

У демократским системима, две димензије политике су повезане: доносиоци политичких одлука се хватају у коштац са тешким проблемима, али и међусобно, као политички супарници. У моделу политичког циклуса, фаза утврђивања програма показује како обе ове димензије иду заједно. Утврђивање нечијег схватања политичког проблема који је на дневном реду је питање моћи и утицаја.

Ево једног примера. Једна гупа људи тврди, „Порези су превисоки, они одвраћају улагаче“, док друга тврди, „Порези су прениски будући да су образовање и социјална заштита недовољно финансирани.“ Иза сваке дефиниције проблема опорезивања стоје интереси и основна политичка становишта, а решења подразумевају супротне ставове: смањивање порезе за оне са већим приходима – или њихово повећавање. Прва дефиниција је неолиберална, а друга социјалдемократска (видети радни материјал за ученике 3.6).

Грађани треба да познају обе дефиниције. Модел политичког циклуса је алат који грађанима помаже да препознају и оцене напоре доносилаца политичких одлука да реше друштвене проблеме.

Могућности учења уз помоћ модела политичког циклуса

Могућности ове наставне јединице у развијању компетенција укључују следеће:

Компетенције анализе и просуђивања:

- Ученици уче како могу постати активни корисници медијских информација.
- Развијају критичност при расправљању о проблемима који су на дневном реду, или су у различитим фазама политичког одлучивања.
- Ученици цене важност постизања компромиса око различитих интереса (хеуристички концепти политичких проблема и заједничког добра).

Компетенције политичког учешћа:

Ученици могу препознати фазе процеса политичког одлучивања у којима могу учествовати и вршити утицај (фазе пре и после одлуке).

Дидактички оквир наставне јединице

Ученици се упознају са моделом политичког циклуса као алатом и примењују га у истраживачком пројекту. На последњем часу, ученици међусобно размењују и анализирају своја сазнања и рад на пројекту. Први час пружа напредну организацију која истиче кључни елемент

¹⁶ Упоредити материјал за наставнике 6.2.

политичког циклуса – питање утврђивања политичког програма. Ученици ће боље разумети модел пошто су прошли кроз симулацију расправе о стварању програма на часу. Наставна јединица омогућава висок степен активности ученика.

Ова наставна јединица нуди алат за анализу процеса политичког одлучивања, али не садржи конкретан случај за анализу. То омогућава, али и налаже наставнику и/или ученицима да изабере одговарајућу тему. Критеријуми за избор теме укључују: релевантност, свеобухватност, доступност медијског извештавања. Неки актуелни случај се обрађује кроз почетне фазе модела политичког циклуса, али медијско извештавање је много доступније. Са друге стране, случај из прошлости такође даје увид у историју примене и оцену решења неког проблема. Уставни, законски и институционални оквир се такође морају узети у обзир.

Препоручује се изборни део часа намењен повратним информацијама ради оцењивања резултата учења и коришћења могућности учења које нуде повратне информације ученика – како за ученике тако и за наставнике. Међутим, за то треба издвојити пети час.

Развијање компетенција: повезаност са другим наставним јединицама у овом приручнику

Шта показује ова табела

Наслов овог приручника, „Учествовати у демократији“, истиче компетенције активних грађана у демократији. Табела у наставку показује потенцијалне синергијске ефекте између наставних јединица у овом приручнику. Она показује које се компетенције развијају у 6. наставној јединици (осенчени ред у табели). Дебље уоквирени стубац табеле односи се на компетенције политичког одлучивања и деловања – стубац је посебно означен због блиске повезаности тих компетенција са учествовањем у демократији. Доњи редови указују на повезаност са другим наставним јединицама у овом приручнику: које компетенције се развијају у овим наставним јединицама, а истовремено помажу ученицима у раду у оквиру 6. наставне јединице?

Како користити ову табелу

Наставници могу на различите начине користити ову табелу као алат за планирање часова ЕДЦ/ХРЕ.

- Табела помаже наставницима који само неколико часова посвећују ЕДЦ/ХРЕ: наставник може изабрати само ову наставну јединицу, а изоставити остале, јер зна да се неке кључне компетенције развијају у одређеној мери и у овој јединици – на пример, анализирање проблема, оцењивање ефеката правила, истраживање важности личне одговорности.
- Ова табела помаже наставницима да искористе синергијске ефекте који ученицима омогућавају увежбавање важних компетенција више пута, у различитим контекстима који су на много начина повезани. У том случају наставник бира и комбинује неколико наставних јединица.

Наставне јединице	Димензије развијања компетенција			Ставови и вредности
	Политичка анализа и просуђивање	Методе и вештине	Политичко одлучивање и деловање	
6 Власт и политика	Јавна расправа и преговарање: остваривање људских права, суштина демократског одлучивања	Критеријуми за избор информација	Стратешки приступ интервенисању у процесима одлучивања	Уважавање преговарања и борбе различитих интереса
3 Разноликост и плурализам	Плурализам Борба различитих интереса Преговарање о заједничком добру Две димензије политике	Давање кратких изјава	Проналажење компромиса и договор око привременог концепта заједничког добра	Међусобно уважавање
4 Конфликт	Појам политичког проблема		Препознавање проблема, покушај проналажења решења	
5 Правила и закон	Важност заједничког прихватања институционалног оквира, укључујући и политичку културу у демократским системима		Стварање институционалног оквира за мирне процесе одлучивања	Уважавање праведног проналажења компромиса
8 Слобода	Расправљање	Јавни говор	Промовисање идеја и интереса у јавности	Уважавање ненасилног начина решавања конфликта
9 Медији	Селекција програма и улога „вратара“ кроз медије и кориснике медија	Деконструкција информација трансформисаних кроз медије Критеријуми за избор информација	Прихватање перспективе медија: као вратара: дефинисање политичких проблема	

6. НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Власт и политика – Модел политичког циклуса

Решавање проблема у демократској заједници

Тема часа	Развијање компетенција/ циљеви учења	Задаци за ученике	Материјали и ресурси	Метода
1. час “Наш најхитнији проблем је...”	Просуђивање: избор, објашњавање разлога. Учествовање: међусобно уважавање личног искуства, интереси и вредности. Политички проблем је питање, а не чињеница.	Ученици воде дискусију о утврђивању политичког програма.	Флипчарт и фломастери различитх боја, лепљива трака.	„Зид тишине” – рад у групама. Презентације и дискусија.
2. час Политика – како демократска заједница решава проблеме	Рад уз помоћ модела. Политика служи за решавање проблема који погађају заједницу.	Ученици примењују модел политичког циклуса на конкретне примере које су изабрали (истраживачки задатак).	Радни материјал за ученике 6.1 и 6.2. Флипчарт и фломастери. Новине.	Предавање. Рад у групама.
3. час Примена модела политичког циклуса (истраживачки задатак)	Анализа и просуђивање: Описивање и оцењивање процеса политичког одлучивања. Разумевање модела политичког цицклуса.	Ученици примењују модел политичког циклуса на конкретан проблем.	Радни материјали за ученике 6.1 и 6.2. Новине.	Рад на пројекту.
4. час Како можемо учествовати?	Методе: презентације и слушање презентација. Учествовање: препознавање могућности политичког учешћа. Модел служи као алат за анализирање сложене целине.	Ученици информишу једни друге о својим резултатима. Ученици анализирају резултат и процес свог рада.	Радни материјал за ученике 6.2, са белешкама ученика.	Презентације на отвореном простору. Пленарна дискусија.

5. час Повратне информације (изборно)	Анализа личног процеса учења и развијања компетенција. Пружање конструктивних повратних информација. Анализа заједничке одговорности одељења и наставника за успех наставе ЕДЦ/ХРЕ.	Ученици анализирају свој рад (резултате и процес учења).	Радни материјал за ученике 6.3 (повратне информације ученика). Флипчарт и фломастери различитих боја. Један папир са флипчарта са увеличаним радним материјалом 6.3.	Индивидуални рад, пленарно излагање и дискусија.
--	---	---	--	--

1. час

„Наш најхитнији проблем је ...”

Дискусија о утврђивању политичког програма

Ова табела даје сажет преглед информација које су наставнику потребне за планирање и држање часа.	
Развијање компетенција упућује директно на ЕДЦ/ХРЕ.	
Циљ учења показује шта ученици знају и разумеју.	
Задатак/задачи за ученике, уз методу, чине основни елемент процеса учења.	
Листа материјала је помоћ у припреми часа.	
Предвиђено време наставнику омогућава оквирно планирање времена.	
Развијање компетенција	Просуђивање: избор, објашњавање разлога. Учествовање: међусобно уважавање личног искуства, интереса и вредности.
Циљ учења	Политички проблем је питање, а не чињеница. Хитан је и захтева деловање. Утиче на заједницу. Будући да се ради о различитим интересима, идеологијама и вредностима, питање је да ли проблем треба укључити у политички програм. У демократији, грађани који учествују у таквим дебатама остварују слободу мишљења и изражавања. Медији такође снажно утичу на утврђивање програма (слобода штампе).
Задачи за ученике	Ученици воде дискусију о утврђивању политичког програма.
Материјали и средства	Флипчарт и фломастери различитих боја, лепљива трака.
Метода	„Зид тишине“ – рад у групама. Презентације и расправа.
Предвиђено време	1. Зид тишине. 15 мин. 2. Презентације. 10 мин. 3. Анализа; увод у истраживачки задатак. 15 мин.

Напомене

„Зид тишине” је метода асоцијативног низања идеја (*brainstorming*) као подршка ученицима који су затворенији, или им је потребно мало више времена за размишљање пре него што одлуче да нешто кажу. Рад у тишини помаже да се ученици концентришу, па су њихове констатације занимљивије и смисленије. „Зид тишине“ је пример парадокса по коме строги систем правила подстиче слободу, уместо да је ограничава. Ученици делују у улози стручњака; не могу дати „нетачан” одговор на кључно питање.

Ученици у учионици симулирају јавну расправу о утврђивању политичког програма. Њихово искуство им помаже да боље разумеју модел политичког циклуса, с обзиром да је расправа о утврђивању програма прва фаза модела политичког циклуса.

Тако стварају материјал који могу опширније проучавати у оквиру истраживачког задатка (2. и 3. час). Конструктивистички приступ одговара конструктивистичкој методи дефинисања и решавања политичких проблема у демократијама јер је настао по узору на политички циклус.

Опис часа

1. „Зид тишине”¹⁷

Ученици су у групама од по пет чланова. Свака група седи у полукругу, окренута према флипчарту који се налази на зиду, и има два или три фломастера различитих боја. Ученици раде у тишини. У времену од 10 минута, сваки ученик даје свој минимални допринос једном изјавом. Он или она треба да доврши следећу реченицу:

„По мом мишљењу, наш најхитнији проблем је ...“

Ученици реагују на реченице или речи које су већ написане и могу писати колико желе и кад год то желе. Ако је потребно, група може добити још један лист папира са флипчарта. Ученици могу и повезивати изјаве користећи стрелице, црте и симболе као што су упитници и узвичници. Њихов плакат ће послужити као записник о расправи коју су водили.

Наставник са одређене удаљености прати дискусију. Не меша се и не учествује у тихој дебати, већ проверава да ли ученици поштују правила – посебно правило рада у тишини.

2. Презентација

По истеку времена предвиђеног за писање, плакати морају бити изложени тако да их сви ученици могу видети. Ученици се окупљају око плаката у два велика полукруга. Групе наизменично представљају своје плакате осталим ученицима. Сваки ученик бира реченицу која није његова/њена и прочита је разреду, укратко образлажући разлоге свог избора. Често се ученици усредсређују на једну или две изјаве. Расправа не треба да почне пре него што су говорили сви ученици из свих група .

Наставник записује изјаве ученика под заједничким насловом у табелу која се налази на табли или флипчарту, у зависности од идеја ученика. Ево једног примера:

Наш најхитнији проблем је...				
Економија	Безбедност	Околина	Друштво	...
Борба против незапослености	Аутомобилске несреће	Смањивање емисије CO ₂	Унапређење школа	...
Више радних места за младе		...	Подршка младим женама	
...			...	

Наставник може препустити овај задатак неком од ученика. Ученици који износе своја мишљења и остатак разреда учествују у избору нових категорија и одлучивању у коју ће рубрику унети сваку изјаву.

3. Анализа

„Зид тишине“ симулира утврђивање политичког програма. Дакле, чему по мишљењу ученика треба дати предност? Да ли се одељење слаже око избора проблема који заслужује приоритет? Табела помаже ученицима да одговоре на то питање. Она показује да ли ученици посебно истичу проблеме који се налазе у одређеној категорији и да ли се оно што је унето у табелу може повезати (види горњи стубац који се односи на економију).

Ученици можда неће бити спремни да се сложе око једног проблема. Да ли се морају сложити? То је питање о коме вреди размислити.

¹⁷ Извор: „Подучавање о демократији“, ЕДЦ/ХРЕ, Приручник IV, Издавачка делатност Савета Европе, Стразбур 2008, Задатак 7.1, стр. 62.

Са једне стране, ученици живе у слободној земљи. Могу изабрати било који проблем који сматрају важним и промовисати га у јавности. Са друге стране, ресурси су малобројни – то није само питање новца и средстава пореских обвезника, већ и времена и енергије и, на крају, пажње јавности. Многи људи се могу истовремено носити само са ограниченим бројем проблема и брзо губе интересовање; неки медији служе и појачавају тенденцију ка „програму са само једним проблемом“.

Ученици могу сматрати и да је овакав процес утврђивања програма неправедан, па можда чак и „глуп“ јер проблеми које сматрају важним нису успели да привуку пажњу јавности коју заслужују. Ко исправља ове „погрешне“ одлуке?

Одговор је – сами ученици, ако сматрају да се нешто мора предузети. На неки начин, они организују странке са различитим циљевима и вредностима („идеологијама“), које су стални учесници у расправама о утврђивању програма (нпр. радници, стручњаци за заштиту околине, активисти за заштиту права мањина).

Ова расправа отвара занимљив пут ка схватању циља који странке испуњавају. Види предлог додатног истраживачког задатка на крају овог поглавља.

4. Истраживачки задатак

Када је ово утврђено, ученици могу следити пут сопствених интересовања. Наставник обавештава ученике да имају могућност да детаљно проучавају проблем који сами изаберу. Да би припремили истраживачки задатак, ученици треба да прикупе материјале из штампаних или електронских медија о проблему који су одабрали. Треба не само да траже расправе о утврђивању програма, већ и да скупе све информације које могу пронаћи о одлукама које су донете или спроведене, статистичке податке, изјаве политичких странака, лобиста, НВО, итд.

2. час

Политика – како демократска заједница решава своје проблеме Модел политичког циклуса

Ова табела даје сажет преглед информација које су наставнику потребне за планирање и држање часа.	
Развијање компетенција упућује директно на ЕДЦ/ХРЕ.	
Циљ учења показује шта ученици знају и разумеју.	
Задатак/задачи за ученике , уз методу, чине основни елемент процеса учења.	
Листа материјала је помоћ у припреми часа.	
Предвиђено време наставнику омогућава оквирно планирање времена.	
Развијање компетенција	Анализа: рад на основу модела.
Циљ учења	Политика служи решавању проблема који погађају заједницу.
Задачи за ученике	Ученици примењују модел политичког циклуса на конкретне примере по свом избору.
Материјали и средства	Флипчарт и фломастери. Новине. Радни материјал за ученике 6.1 и 6.2.
Метода	Предавање, рад у групама.
Предвиђено време	1. Предавање и питања. 15 мин.
	2. Састављање група за истраживачки задатак. 10 мин.
	3. Истраживачки задатак. 15 мин.

1. Предавање и питања

Наставник упознаје ученике са моделом политичког циклуса. Ученици имају већ потребна сазнања о почетној фази циклуса и утврђивању програма и спремни су за питање о томе шта се догађа када је проблем привукао пажњу јавности.

Наставник укратко говори о томе шта се све уклапа у тај контекст (повезујући подучавање и конструктивистичко учење). Ученици ће информације применити у опсежном истраживачком задатку који следи. Наставник дели радне материјале за ученике 6.1 и 6.2 пре почетка предавања. Оба материјала треба да буду изложена на флипчарту или пројектору како би наставник током предавања могао на њих да упућује ученике.

Апстрактни модел је лакше разумети ако га повежемо са конкретним примером. То најбоље функционише ако наставник изабере проблем о коме су ученици расправљали у претходној лекцији. Друга могућност је да наставник изабере причу, макар и измишљену, и то унапред припреми. Демонстрације ради, овде наводимо уводно предавање о проблему смањења броја аутомобилских несрећа (види 1. час, табелу изјава ученика).

Пре него што крену у појединости, слушаоци треба да имају потпуну општу слику. Ученици прегледају радни материјал 6.1. Објашњење наставника обухвата следеће напомене:

- Овај дијаграм је модел процеса политичког одлучивања. Он приказује различите фазе тог процеса. Процес почиње при врху – *дебата* о томе шта се сматра „*проблемом*“. То је дебата о утврђивању програма којом смо се бавили на претходном часу. Када је неки проблем постао део програма, почиње дебата о његовом одговарајућем решењу.
- Исход ове дебате је *одлука* – на пример закон, или нека конкретна радња.

- Одлука се потом *примењује* – почиње да се спроводи. Она сада производи ефекте. На пример, нови закон почиње да се примењује, или се гради нова болница.
- Људи ускоро формирају своје *мишљење*. Да ли се слажу са том одлуком сада када могу видети њен резултат? На пример, да ли она служи њиховим интересима?
- Пре или касније, долази до *реакција*. То могу бити пријатељски или критички осврти у медијима, изјаве политичара, или протести.
- Реакције могу довести до *нове расправе* о томе које *проблеме* би требало укључити у политички програм. Можда неки људи сматрају да првобитни проблем никада није ни био решен, а можда су се ствари и погоршале. Или су предузете мере произвеле неке пратеће ефекте који су довели до нових проблема. Политика се догађа у циклусима; неки проблеми се стално морају решавати, а нека решења се морају побољшавати. Дакле, циклус показује да је политика врло практичан посао, који се одвија према обрасцу покушај - грешка.
- Међутим, могуће је и да процес буде *окончан* (крај одређене политике). Можда је одлука била добра и проблем је решен – или проблему није посвећена довољна пажња да би се обезбедили даљи политички напори.

Ученици могу постављати питања о стварима које нису сасвим разумели. Наставник треба да одлучи која питања је најбоље решити одмах, а на која је боље одговорити пошто се прво наведе конкретан пример.

У другом кораку, наставник даје пример да би илустровао модел. Овде има доста понављања, што доприноси јасноћи и разумевању. Категорије су повезане са кључним питањима и појединостима. Радни материјал за ученике 6.2 поткрепљује предавање.

Као пример се наводи један измишљени случај. Упућује на пример са 1. часа – проблем смањивања броја аутомобилских несрећа (види материјал за наставнике 6.1, који се заснива на радном материјалу за ученике 6.2).

Ако је потребно, ученици постављају додатна питања, а наставник та питања може пренети целом одељењу. На тај начин, наставник сазнаје да ли су ученици у одељењу разумели поруку предавања. Ученици ће можда бити изненађени бројем аргумената, дискусијом и „егоистичним“ начином на који протагонисти промовишу конкретне интересе. Наставник наглашава да је залагање за туђе интересе битно у демократији, и то тако да се нечији ставови чују како би се на тај начин створила шанса да се они узму у обзир приликом доношења одлука. У неким случајевима се проналази компромис.

2. Формирање група за истраживачки задатак

Дискусију не треба настављати. За то ће бити времена на последњем часу. Наставник одлучује заједно са ученицима која питања желе да обрађују. Материјал који су прикупили има функцију смерница – о којим питањима се расправља? Које одлуке су донете недавно?

Ученици формирају групе од два до четири ученика. Они треба да припреме своје презентације за четврти час. Своје резултате представљају у радном материјалу за ученике 6.2 који ће бити умножен и подељен разреду.

Ученицима су потребни критеријуми за избор проблема:

Пристап информацијама: о актуелним процесима одлучивања, ученици ће пронаћи много информација у новинама и на интернету. Са друге стране, будући да је циклус непотпун, моћи ће обрадити само прве фазе, нпр. до одлуке или спровођења. Према томе, прагматични пристап би био прегледати новине које су изашле у последњих неколико недеља и изабрати оно што је постало део политичког програма.

Лични интерес: Ученици бирају проблем који сматрају посебно хитним. Могу се позвати на „зид тишине“ са првог часа. Међутим, морају схватити да се пристап информацијама овде може показати као тежи.

3. Истраживачки задатак

Током остатка 2. часа и целог 3. часа ученици истражују. Самостално планирају свој рад.

3. час

Примена модела политичког циклуса

Истраживачки задатак

Ова табела даје сажет преглед информација које су наставнику потребне за планирање и држање часа.	
Развијање компетенција упућује директно на ЕДЦ/ХРЕ.	
Циљ учења показује шта ученици знају и разумеју.	
Задатак/задачи за ученике, уз методу, чине основни елемент процеса учења.	
Листа материјала је помоћ у припреми часа.	
Предвиђено време наставнику омогућава оквирно планирање времена.	
Развијање компетенција	Методe: рад на пројекту. Политичка анализа и просуђивање: описивање и оцењивање процеса политичког одлучивања. Учествовање и деловање: одговорност, остваривање слободе .
Циљ учења	Ученици разумеју модел политичког циклуса и могу га применити на сваку информацију о политичком одлучивању.
Задачи за ученике	Ученици примењују модел политичког циклуса на конкретном проблему.
Материјали и средства	Радни материјал за ученике 6.1 и 6.2. Новине.
Метода	Рад на пројекту.
Предвиђено време	1. Групни рад. 35 мин.
	2. Извештавање. 5 мин.

Овај час је посвећен раду у групи. Ученици су самостални и одговарају за свој рад. Од њих се очекује да прикупе све потребне информације.

Наставник може одлучити да помогне групама тако што ће им обезбедити неке изворе информација, нпр. статистику, школске уџбенике, копије Устава или приступ интернету.

Наставник посматра ученике док раде; њихове предности и слабе стране током рада без наставникове помоћи – као што ће то бити случај када заврше школу - указују на њихове потребе у развијању вештина.

Наставник позива ученике да учествују у кратком давању извештаја у пленарном делу. Наставник и ученици планирају презентације на следећем часу; ако група није завршила задатак, на ученицима је да пронађу решење проблема.

Група прво треба да објасни због чега сматра да није „завршила“. Да ли имају додатне информације које још нису прочитали? Или нису задовољни због премало доступних информација?

Најбоље решење је препустити групи да реши проблем. То изгледа компликовано, али је врло слично ситуацијама у стварном животу. Могућности за учење које се пружају ученицима су важније од грешака током њиховог излагања. Повратне информације после четири часа су неопходне, па за то треба оставити довољно времена. Алтернативно решење би било да се ученицима да додатни час. Ова опција је боља ако већина ученика није завршила задатак.

4. час

Како можемо учествовати?

Политички циклус као алат за политичко учешће

Ова табела даје сажет преглед информација које су наставнику потребне за планирање и држање часа.	
Развијање компетенција упућује директно на ЕДЦ/ХРЕ.	
Циљ учења показује шта ученици знају и разумеју.	
Задатак/задачи за ученике, уз методу, чине основни елемент процеса учења.	
Листа материјала је помоћ у припреми часа.	
Предвиђено време наставнику омогућава оквирно планирање времена.	
Развијање компетенција	Методе: давање и слушање презентација. Учествовање: препознавање могућности за политичко учествовање.
Циљ учења	Модел служи као алат за анализу дела сложене целине. Политика има две димензије: решавање проблема и борбу за моћ. Модел политичког циклуса ставља нагласак на прву димензију.
Задачи за ученике	Ученици једни другима дају извештаје о резултатима. Ученици анализирају процес и резултат свог рада.
Материјали и средства	Радни материјал за ученике 6.2 са белешкама ученика.
Метода	Презентације на слободном простору у учионици, пленарна дискусија.
Предвиђено време	1. Презентације ученика. 15 мин.
	2. Дискусија и анализа 25 мин.

Опис часа

1. Презентације ученика

Час започињу ученици. Групе ученика седе у школским клупама које су постављене уз зид, остављајући тако празан простор у средини учионице. Свака група одређује по два говорника који се смењују представљајући своје групе. То омогућава свим ученицима да посете друге групе и стекну увид у њихове резултате.

Овакав децентрализован распоред омогућава да велики број ученика буде активан истовремено. Ниједан ученик на крају неће имати потпуну слику. То би захтевало много више времена, а информација би било превише да би ученици могли да их запамте.

Наставник се придружује ученицима и слуша, не поставља питања и не даје коментаре.

2. Расправа и анализа

Ученици се окупљају у пленарном делу. Седе у кругу или полукругу како би били окренути једни према другима.

Прво се ученици и наставник морају договорити о плану рада. Наставник предлаже да се усредсреде на модел политичког циклуса, а не на проблеме које су проучавали, а ученици би требало са тим да се сложе пре него што се настави час, као што је овде предложено.

Наставник поставља отворено питање, а потом даје реч ученицима:

„Шта је добро функционисало, а шта није функционисало
када сте модел политичког циклуса применили на конкретан
пример?”

Ученици одговарају у улози стручњака и осврћу се на своје искуство у истраживачком задатку. Могуће је да ће говорити о техничким проблемима, као што су прибављање информација или недостатак времена. Могу поменути аналитичке тешкоће, на пример, одлучивање о томе којој фази припада неки конкретан догађај: утврђивању програма, дебати о одлукама или реакцијама на исход неке одлуке. Могу изнети и своја размишљања о самом моделу, постављајући питање да ли он верно одражава стварност.

Није потребно коментисати и одговорати на свако питање које ученици покрену, али ученици и наставник то наравно могу учинити и у складу са тим планирати своје време.

Постоје најмање три кључне констатације које се тичу модела политичког циклуса, а заслужују да се о њима размисли (види материјал за наставнике 6.2). Наставник не треба обавезно све да их предочи; то је само једна од опција. Нека констатација може бити корисна као одговор на коментаре ученика. У противном, наставник бира једну или више њих, као кратак допринос закључку дискусије.

5. час

Повратне информације (изборно)

Ова табела даје сажет преглед информација које су наставнику потребне за планирање и држање часа.	
Развијање компетенција упућује директно на ЕДЦ/ХРЕ.	
Циљ учења показује шта ученици знају и разумеју.	
Задатак/задачи за ученике , уз методу, чине основни елемент процеса учења.	
Листа материјала је помоћ у припреми часа.	
Предвиђено време наставнику омогућава оквирно планирање времена.	
Развијање компетенција	Анализа личног процес учења и развијања компетенција. Давање конструктивних повратних информација. Анализа заједничке одговорности ученика и наставника за успех наставе ЕДЦ/ХРЕ.
Циљ учења	Повратне информације су важан алат за унапређење процеса подучавања и учења.
Задачи за ученике	Ученици анализирају свој рад (исход и процес учења).
Материјали и средства	Радни материјал за ученике 6.3 (повратне информације ученика). Флипчарт са фломастерима различитих боја. Један лист папира са флипчарта са великом копијом радног материјала за ученике 6.3.
Метода	Индивидуални рад, пленарно излагање и дискусија.
Предвиђено време	1. Индивидуалне повратне информације. 7 мин. 2. Пленарно излагање и резултат повратних информација. 13 мин. 3. Завршна дискусија. 20 мин.

Напомене за наставника

Ова наставна јединица је изабрана као један од два примера у овом приручнику¹⁸ који показују како да користимо део часа у коме ученици дају повратне информације за оцењивања наставне јединице. Део са повратним информацијама није обавезан, али је веома користан.

Ученици дају повратне информације о свом раду на пројекту – нагласак сада стављају на процес наставе. Шта је било тешко, а шта је добро функционисало? Које вештине имају, а које би желели даље да развијају?

Давање повратних информација је корисно средство за процену резултата часова ЕДЦ/ХРЕ, међусобним упоређивањем ставова ученика, као и упоређивањем ставова ученика и наставника. Повратне информације захтевају време, али уложено време доноси позитивне резултате јер се може очекивати побољшање радне атмосфере и ефикасности планирања наставе. Део часа посвећен повратним информацијама састоји се од давања информација (1. и 2. корак) и завршне дискусије (3. корак).

¹⁸ Видети радни материјал за ученике 5.6 (за 4. и 5. наставну јединицу).

Опис часа

Поступак који следи препоручује се за рад са ученицима који нису навикли на давање повратних информација. Алтернативни поступак за одељења и наставнике који имају одговарајуће искуство са давањем повратних информација налази се у доњем тексту.

1. Појединачно давање повратних информација

Папир са флипчарта се налази на зиду или табли како би га сви ученици добро видели. Наставник објашњава циљ лекције: ученици се неће бавити новом темом, већ ће се повући, да тако кажемо, да сагледају резултате и ток самог процеса учења. Они треба искрено и поштено да одговоре на питања која се налазе у радном материјалу који ће добити. Не треба да напишу своје име.

У дискусији која следи, ученици и наставник анализирају повратне информације да би видели на који начин могу заједно побољшати резултате учења на часовима ЕДЦ/ХРЕ – задржавајући оно што је добро функционисало, а мењајући оно што није било толико успешно.

Сви ученици добијају по један примерак радног материјала 6.3. Наставник их упозорава да не смеју да гледају материјал других ученика - то није тест са низом очекиваних одговора.

Први део радног материјала састоји се од осам констатација о различитим видовима подучавања и учења – алат политичког циклуса, методе подучавања и учења, сарадња и интеракција са другим ученицима и са наставником. На питања се одговара стављањем тачке на мету за пикадо – тачка у центру (бр. 5) значи „у потпуности се слажем“, а тачка на спољашњем кругу (бр.1) значи „уопште се не слажем“.

У другом делу ученици могу унети своје личне утиске о „светлим тачкама“ и „неуспесима“ – шта је у овој наставној јединици било најзанимљивије и најважније, што ће због тога запамтити? А шта је било посебно незанимљиво, бескорисно или досадно, па ће због тога то брзо заборавити?

2. Пленарно представљање резултата повратних информација

Ученици раде у тишини. Тим од два ученика сакупља радне листиће и ставља их на флипчарт. Један ученик гласно чита резултате са мете за пикадо на сваком радном листићу, а други их уписује у велику мету која је нацртана на флипчарту. Ученик може тачно да израчуна укупни резултат тако што сабере резултате свих сектора мете и подели их са бројем ученика који су учествовали у задатаку.

Личне повратне информације (2. део) се такође гласно читају и уносе на два велика папира са флипчарта са леве и десне стране мете, где се на сваком налази наслов који се односи на питање за добијање повратне информације – нпр. шта ми је било посебно занимљиво/незанимљиво.

Алтернативни поступак

Овај поступак захтева доста времена, али ће олакшати рад оним ученицима којима је то први сусрет са задатком давања повратних информација. Директнија метода се може применити ако:

- ученици имају довољно искуства у пружању повратних информација;
- (важније) ученици могу веровати наставнику да неће кажњавати отворену критику, нпр. давањем лоших оцена или личним вербалним нападом;
- (још важније) ученици верују један другоме и поштују свачије различито мишљење и конкретно искуство у учењу.

1. корак: ученици један по један долазе пред флипчарт и директно уносе бодове. Не испуњавају радни материјал за ученике 6.3. Уместо тога, ученици добијају црвене и зелене траке папира (добар је и бели папир који је правилно означен) и уносе своје личне повратне изјаве. Оне се потом прикупљају и двочлани тимови ученика их представљају осталим ученицима. Најбоље је

да ученици сами излазе и гласно читају своје изјаве, коментаришући их ако желе.

Ове траке се лепе на флипчарт и сврставају у групе ако се у њима понавља исти аргумент. Поднаслови и кључне речи омогућавају организовање добијених повратних информација.

Основно правило током примања повратних информација: не дају се коментари, не дискутује се

Који год приступ прихватили, важи основно правило: изјаве се не коментаришу током фазе давања повратних информација. То би пореметило распоред рада јер би дискусија могла да започне прерано, па би на тај начин био занемарен принцип једнаких могућности за све ученике. Наставник председава овом фазом и адекватно реагује ако ученици дају коментаре, смеју се, или се ругају изјавама других ученика.

3. Завршна дискусија

Део часа који се састоји од давања повратних информација формира сопствени дневни ред, па се не могу дати савети о томе како организовати садржај. Ево неколико предлога за почетак дискусије, као помоћ ученицима приликом читања повратних порука.

Мета за пикадо:

- Која питања чине доминантну групу са изјавама слагања или неслагања? Зашто?
- Која питања указују на распон од једног до другог екстрема? Зашто?

Личне повратне поруке:

- Да ли постоје групе – изјаве које се понављају?

Завршна дискусија може се бавити следећим питањима:

- Које су добре стране наших часова ЕДЦ/ХРЕ? Да ли треба да наставимо да радимо на исти начин?
- Који су недостаци наших часова ЕДЦ/ХРЕ? Шта морамо променити или побољшати? На који начин?

(Следећа питања могу бити укључена као додатак радном материјалу б.3).

- Каква је моја лична одговорност? Шта лично могу учинити како бих допринео нашем успеху?
- Шта бих ја лично волео/волела још да научим ? Какви задаци ме занимају, или ми највише помажу?

Ученици и наставник одлучују – можда чак и заједно – које резултате из дела који се односи на повратне информације могу искористити у будућем планирању часова. Једна од најважнијих ствари коју ученици – а можда и наставник – треба да схвате је да наставник и ученици, да би били успешни, зависе једни од других, као стручњаци и они који уче.

Материјал за наставнике 6.1

Илустрација модела политичког циклуса – како можемо смањити број аутомобилских несрећа?

Појмови и основна питања	Белешке
0. Тема Шта је проблем?	Како можемо смањити број аутомобилских несрећа?
1. Проблем Ко утврђује програм? Шта је проблем? Да ли се сви учесници слажу око дефинисања проблема?	Министар унутрашњих послова: више несрећа. Млади возачи – без искуства, непажљиви. Мушкарци различитих година – превише алкохола. Ауго-мото клуб: више аутомобила на путу; путарине се не користе за побољшање путне мреже. Стручњаци за заштиту околине: емисија CO ₂ је у порасту, залихе нафте се смањују и постају све скупље – подржати алтернативе аутомобилском транспорту.
2. Расправа Ко је укључен? Који су интереси и вредности учесника?	Сви се слажу да се број аутомобилских несрећа мора смањити. Међутим, у расправи се супротстављају различити интереси и циљеви: Министар жели да изврши притисак на непажљиве возаче. Возачи желе боље услове вожње. Стручњаци за заштиту околине су забринуте због глобалног загревања.
3. Одлука Какав је исход? Да ли је неким интересима дата предност – или је то компромисна одлука?	Влада је одлучила да донесе два закона: Веће казне за пребрзу вожњу, ниже вредности алко-теста; више контроле у саобраћају. Аутопутеви са четири траке треба да постану стандард у року од пет година.
4. Спровођење Како се одлука спроводи? Ко је укључен и одговоран? Да ли има проблема или сукоба?	Више саобраћајних контрола, посебно увече и викендом. Утврђен је план проширења и побољшања аутопутева, први такви путеви су у изградњи.
5. Мишљења Који појединци, учесници, групе итд. подржавају или критикују исход? Које су њихове вредности, идеологије и интереси?	Возачи подржавају план изградње, питање повећања контроле (више казни-више средстава?) Стручњаци за заштиту околине су дубоко разочарани. Протести у главном граду. Дискусија: основати нову зелену странку?
6. Реакције Како реагују? (појединачно, колективно) Која су њихова средства остваривања моћи и притиска?	Стручњаци за околину организују протесте у главном граду. Дискусија: основати нову зелену странку? Возачи камиона се жале због кашњења на аутопутевима. Министар објављује 15% пада броја несрећа у 12 месеци – тврди да успех потврђује исправност његове политике.

<p>7. Нови проблем</p> <p><i>или крај одређене политике</i></p> <p>Да ли нова дебата почиње утврђивањем политичког програма?</p> <p>Да ли је то исти програм или нови о којем се још дискутује?</p> <p><i>Или је одлука довела до решења које зауставља процес?</i></p>	<p>Министар: није потребно предузимати нове кораке. Пратити развој, разговарати о ситуацији за 12 месеци.</p> <p>Стручњаци за заштиту околине: алармантно повећање емисије CO₂.</p> <p>Притужбе произвођача пива: пад продаје за 10%. Угрожена радна места.</p> <p>Индустрија тражи убрзану изградњу путева.</p> <p>...</p>
--	--

Материјал за наставнике 6.2

Кључне изјаве о моделу политичког циклуса

1. Политика има две димензије: решавање проблема и борбу за остваривање моћи. Политички циклус као модел ставља нагласак на прву димензију – решавање проблема. Друга димензија је такође укључена, тако што утврђивање програма зависи од притиска учесника. Међутим, главни задатак модела је да опише практичну страну политике – према речима Макса Вебера, „снажно и лагано бушење тврних дасака са страшћу и мером истовремено“. То значи да пропагандни напори у борби за подршку гласача – укључујући личну критику политичких противника, популизам и стварање скандала – могу искривити слику, али их модел филтрира.

2. Овај модел нуди занимљив став о појму заједничког добра. У демократији, ниједан протагониста не зна шта је добро за све – то је велика разлика између демократије и диктатуре. Насупрот томе, морамо заједнички сазнавати, преговарати и борити се, расправљати и на крају постићи компромис. Ако грешимо, или је решење неправедно, убрзо ћемо то сазнати и морати да покушамо изнова. Отворено друштво захтева прагматични и конструктивистички приступ одговору на питање о заједничком добру.

3. Мапе, као и политички циклус, су модели. Они јасно приказују неке видове стварности, али то је могуће само изостављањем осталих. Модел политичког циклуса може послужити као мапа како би се одговорило на питање у којој фази ми као грађани можемо утицати и постићи да се наш глас чује. Ми нисмо чланови парламента или владе, нећемо учествовати у расправи о томе коју одлуку треба донети – то је страна *output*-а политичког система. Међутим, остале фазе приказују страну *input*-а, а ту можемо бити активни. Можемо коментарисати неку одлуку, подржати је или се побунити против ње, али у сваком случају можемо учествовати у расправама о утврђивању политичког програма. Политички програми не постоје случајно, њих је, као такве, потребно дефинисати и подржати (види тему 4. часа).